№254
1-64стр. 1971г.

Инв. № 4099

Материал по эпосу
„Манас" Узгенского
и Совецкого районов
Ошской области.

Собрал Мамыров.

EVTK Nõukogu Artell «T ä h t» Tallinnas
Kontoriraamat. Art. 537. Sort I. Hind rbl. 5.45 TTKP 150/301-52
Гип. «Трансжелдориздат», г. Таллин 1331 6 57 50.000

Институт языка, литературы и истории
Отдел рукописей
Инв. № 2099
АН СССР Кирг. филиал
Отдел рукописей
Инв. № 254
1979 г.
1-64 стр.
Кирг. филиал АН СССР г. Фрунзе

Кудрявцев Михаил

СССР

"Манас" тосунан Алмамбеттин Келиши эпизоду

Они эки кайкан бетимизде
Окуу бүткөн балдарга,
Окуу бүтүп алдың деп
Эсен-сайлап канчыга
Өтөк кыйын болгонун
Кан эсен жат бүлөгүн
Кайгы бала келди деп
Ак эсепке алганга
Эсен кыйын карасаң
Эки жагын карасаң
Үч жүз өксөн горонун
бүткөн эсен балага
он биси чечип
Артың эсен карасаң
Ыңкыр-сыңкыр ойлогон жүздө
Бу алдыңкы окуучу
бүткөн эсен көздөй
Падышанын балдары
Калмакабурдын Невкара
Алмамбет менен балбандай
бүткөн эсен белгиси
Кара гөхту боролоп
Кан белгисин чыгарып
Кара кулак жоокер
Сыйкырчыга чыгарып
Жесиретүү алып кара
Чердидистин бугаң.
Кырк-жыдан учуп жүрөрдө
Бүгүү мүнөт өтөрдө.

30

Эсен кылып коюңуз
Ар Аллаһтан тилеңиз
Кубулмаңыз окуган
Нидаи ачуу тамгадан
Эсеби менен коркуңуз
Кечеи кечеи баламга
Ар жылыпсыз ар башка
Окуган жаш коюңуз
Бакшы алып эсептеп
Эртеңи эртеңс келтире
Бүгүнүп бүрүп алгыла
Бүгүгүнү кечке барганда
Кызматыңыз келгенче
Кылмаш кылып турулар
Баш бурбайсыз бүгүнүңүз
Аяктарыңыз көпөсүң
Аяктарыңа көңүлсүз
Алдыңыз жакшы көрсүн
Эки отоктон эсен кал
Ачуу сөздү ушунуңуз
Кафалыңыз кутулсун
— Мактуу такыр болбойт
Аман калсын тамагыңыз
Бар деген таңга барабыз
Кылматыңыз көлөбүз
Кол деген иңдик көлөбүз
Кылматыңыз турабыз
Эки отоктон бүтүнүү
Кол кушундуруп жүгүнүп
Кабыл чыкпай бошоңуз
Кетти мораи бакырсак

Кечиндеги келиштин
Жандарынын карасы
Жан жеңжан жаңыртып
Ат камада алты жан
Ачып жанга алты ачкан
Сафар жандар жиберим

Тоңтой туруп бардарым
Ушуп барган жандарын
Бүгүн кайдан келе жатат
Кечелемде болуп жүрөт
Кунгуй жүрө жүрө бара
Үйдө алда жоон жата
Кечелемде болуп жүрөт
Кечиндеги келген жандарга
Ачта турган себим бар
Анын ачтар жүрөт бар
Окуп окуп бүтүрөт
Үйдө сексен бешим бар
Келип кетсин кечинде
Үч жүз сексен тарын
Жабылдайбыз шашып
Анын кылып оптурун
Малчылыкта толтурун
Кечинде келген жандарга
Анын ачтам жандарга
Малчылык кылып оптурун
Ал дербиз жандарга
Кылбет бүрү кайдагы
Келбет кайган жандарын
Кечиндер башын айбалып
Эрбеш шыпа болгонду

31

Эрте келген балдардан
Жалгыз-жалгыз бөлүнүп
Кайтып баштап келишет
Кайтып баштап келишет
Кайтып баштап турушат
Барса келбес кой бала
Жолдорун кой бала
Неден неден ажырап
Окуп келди балдардан
Неден неден баатырдан
Окуп келди балдардан
Ажырандар өлөнүп
Ажал менен кошулуп
Барып келсин жандарын
Дүйнөгүдүн өлбөсү
Жалган менен жалгызы
Жандар өлүп калса
Келбей калып жүрөсүң
Үйүңүз оттон балача
Эч өлүп эсен жан
Аттан өзүң бутуңун
Сабар кандай бакарсың
Күүн түн жанга тарелы
Сабар кандар ган калан
Жандарга бауатын
Кой жалман кубалан
Кууса келбей калабын
Ашып жанга ашып оттон
Жүздүк толо бакарып
Эсен келдим аштыкпын
Өлүнүп чачып бакарсың
Бутун аштын калыпты

31

бугчидэн калбаб шишт дэб
нүгшэни корэн дэб
Ажэи сурабы аз ганга
Ажэ аптэ бэрэи дэб
Ажэнэма шэнбэси
бүгүдэи калбаб калбэс
Ажэ аптэ бүбэс
эни кэди бёмэ
үгүдэи калбаб сёмэ
Кэрэ хандэ алтурэ
ачаш бандэрдэи кэтэи
габар шандар барлэ
кабар аптэ кангэ
эсэи хандэи аптканэ
Ачэ хандэи алдэ
Бэлэй гэнаб сангэ
Кэси жэрэб кашэш
Ниб кэрэбэи дүбүрэ
Кэси эжэрэб сүбэлэ
Алдэс кэши шүбүрэ
Карагэнэи тэчэдэ
Кандаб болэ бардэ дэ
Кардангай хандэдэи
кандаб кадэвэ кандэ дэ
Уе гэгэ тэ дэтэлэ
Дэтэ шэш дэтэлэ
бардэ кандаб болэ дэ
Сурангай шэндэй кэ
Кэлэ болэ ий болэ
Аварэтай калбаб барабэ
Кай ачалдэй адашэ

31

Этен Сентен табабыз
Деп бибиги кулаун
Кабрат таиган мендан кон
Гвеворкают гамбыш
Гандан вимбит камбинат
Аргиматы алдаруи
Кок тердикты салдыруи
Кадуланып гамбишын
Ат таковшит алвишты
Бериш бири сурошун
Жургулашун калышты
Гаапы ташын сабынып
Жекке гаы жабынып
Гвинидаб болбы автидар
Муча пенде парандан
Пенде болып кушуштор
Конгрото конгидан
Гдоря ташын сабынып
Долго шушун алишын
Убадалу шебинде
Утгудан гамын барышып
Усен хандын ушиты
Ушы гуте сабышты
Кедин деп кабар инвишын
Кавсабында турушун
Бер тивси бурушун
Бер тивси жугушун
Жиеты сала калышып
Гушин созу сабышты
Аллы хан бурду барышты
Аблайдын тайсар хан

91

Габармандя кибери,
Айканатын таксыр хан
Кемсин деспу бар кедии
Тохтобостон тез келдик
Кала турган кызматын
Айта бергин анатын
Же коо коолашкан коо барбы
Же доо доолашкан доо барбы
Же кечелбаб таткан кол барбы
Ала албаб таткан бел барбы
Же былбыс коолашып
Кантап келген коо барбы
Айтчы ханым кебиңди
Карангыда келтирдиң
Камалаштатқан жоо бекс
Канча аскер кол керек
Ал канча кундук пол келеб
Канча баабай доо керек
Канча кере тоо керек
Кабарчы кашу баргында
Кабарда катуу салганда
Балек кетпеси сабаман
Керек кетпеси кабаман
Өзүңдү коргоңдо
Тохтобедик деп жаздыбан
Айтчы канчы сапарың
Кала турган шаарың
Тоштоп поштоп алдың
Деп тохтотпой алып хан
Айтып сөздү бүтүрдү

— Хан деп хон көп дөңүз
Мура калың будуңуз
Үйүлдүрүп үчүлөп
Түнчуларын тонулап
Айтпай балду далай кең
Уулу-кызы жандарын
Кете өрүп бутуруп
Жалаң келди балдарың
Аттуу жандык ичинде
Жеңе канчат киши бар
Ар кимиси ар башка
Өзгөчөлүк жаркы бар
Окуп бүткөн балдардын
Жан бөлүп жатып бар
Өнөр балдар көпчүлүк
Ой жүгүрбөй бар башка
Ой жүгүртүп көп башка
Ар кимисин ар түрлүү
Жөндөмдүү ар башка
Ар кимиси ар башка
Өзүнө өзүнүн кемчилиги
Өзүнүн кыйыр иштери
Мажуу өзүнө кемчилик
Аттуу оруктуу даанасы
Көңүлү жандуу балдар
Ар көңүлдөн баатыр бар
Мында канча өнөр бар
Кайсы калкан кыйналбай
Бабалыктын көбөгөн өнөрү
Өзүнөн түрлөп алып бар
Хан алдында тартылбай

Сулюк тургак гаы бар
Уба кыса калмакы
Тиштеру ити бар
Ден коп тоо кыса
Бөтөнсүүгө ыгы бар
Ачыкмакка мандайлаш
Астоңдукка ыгы бар
Мандайлашкы коо кыса
Партыңдукка ыгы бар
Доо дооломашкан доо шыны
Мандайлашкан коо шыны
Салыңдукка тартыскабак
Бара турган суру бар
Бетү адырғак душманды
Ала турган суру бар
Кекс кырыс шы кердеш
Кекпей колун толкутуп
Кекесбек тоону коркутуп
Баатыр болгу суру бар
Бетинде беш бактасын суру бар
Пишинде аткан оту бар
Кобурда күлгөн гөү бар
Аңдуун көр аттын кан
Абтактын сөзү уулдак
Аттын ортуңдан дамгал
Аңыз кандын балдак
Аламбектөк деген аңгал бар
Ач куюн шамал бар
Бакшанча мал жетпей
Дегдөөнүн кем жетпей
Бар кылым карагай

31

Гаабуга Кобыз келдейт
Айтсаң сөзің тоқтамайт
Эки көз ұрлығы
Өзі тұрақ қамынып
Аңыздардағы ғалымның
Өзі тұрақ тоқтайтын
Оңтүстік қақпақ қалмайтын
Ғұ бәрін ойлайтын
Бәйбіше қатын балаңның
Бөрендігін қарағы
Ауыл сайын аңғасаң
Бөрі сайын қалғасаң
Айтқанына көнгіздей
Өзі отқа бұрылуға
Аңдай келіп өлгіздей
Қорағыттап жүзі бар
Қабырғын тұрып сұрасаң
Қамытқан ширек сөзі бар
Ұзын ішек, кекжа әлек
Ортаңғы белген бөгі бар
Айтқа шаңғы қалпақтан
Шүкіршілік ақ жетпіс бөгі бар
Оңдағар өлгізуға отыру
Аңдап отыр ~~қарасаң~~
Қара гөзің бәрібір
Бақылауда қақпақ тақия бар
Қан қотырын бітіру
Жолтоқыну ойлау бар жақын
Айдап ауыл ~~бұрылу бар~~ қарасаң
Неғұрлым деген бұрыс бар
Кебелек сөзді айтпаған

Бейбитшилик жолдан изгылаган
Уякчу бизге башы бар
Кальщ кара ламаларды
Кебелбес гогох ташы бар
Мунун жаи бир жетиде ташы бар
Мунун жаи конорун шайлаган
Бар жайын кебелге айдаган
Бейбитшилик кальщ жоо келсе
Бел бизге бала жан
Мектептеги гунагар
Бал бизге ар жан
Мен кичине кабында
Отко бала гагында
Ой жи кайнап бойымда
Нушан деген дос керек
Ат кебелге жоо керек
Ошолор бейбит дидардан
Мектепти карай тузу де
Бейбитшилик душманды
Отконун тузун урчу де
Ак Салаага ыраазы
Колгагында колду де
Мына ошондой арамы
Кетти ошондой баланы
Невкарань хан ичинен
Хан конорун шайлаган
Бир дуз деди биллетин
Жоого салып айдаган
Анан кийин бешим бар
Алып келип гитлерге
Дуз чыгарып бетер кылган

Маймылдан бетер обалсың
Ой пенделер сөзбесең
Әр кимиси әр башка
Ақылмен жарасқа
Бәйге алғанын жазбаған
Мергендігі бар деп
Қағазға қарасаң
Жорғалаған бір башка
Жоқ қара деген бала деп
Қалың қалмақ ішінде
Ұйғындай бала бар деп
Мұны алып хан ойлаған
Мұнда құру қойған
Бәйгеемнің қалың тоғызы
Қорасуға душман сойғаны
Алдан ұя ала бар
Аяғы тұрақ қалқа бар
Қалың балдар ішінде
Қара құс деп ат қойған
Қара құлдай қалқа бар
Қалдан ұлдай бір сұлтан
Құбылдырып сөзінді
Арбаған мекірсе
Алдан кетер оңбайды
Қонус жібек қолыңды
Ұрлап кетер қойғайды
Атқа жегуіл таңдағанс
Ұйқыңды ашық жақсы
Әлемтегіс ғаламдағы
Малға ұйқы деп
Алтын таңдағы оңбағаны
Ала да құру қойғаны

Эки хандар оймоч
Аттын ортуна салмак
Чокулаш хандын балаасы
Кара кулак мергэки
Кара мурдое неме экен
Сагалеги кыз экен
Желкесиа тюк экен
Узун бабыр кез далы
Аяк муруну неме экен
Калың калмак хелиди
Сурап турган неме экен
Калың калмак алтары
багынгандай бардыгы
баралыка келгенде
балбан болор муюч
Кара ташты душман жоо шеге
Аяк бюгүдай чуюся
Бибитешин пенде кыра албай
Бибитешюся душман ала албай
Карашкын душман бара албай
Карашкан мешеи алып албай
Бул кебибее гогон таш болор
Калмак мешеи капталга
Умул бала бай болор
Узун кыюу кардан
Ачыл ортоқ барыдан
Аттыганын тюге ти болуп
Аттыгандай кеи болуп
Ешь бюгиндим сагарма
Кан коргосой бий болуп
Гыгыкан бурсы гокбюлет

тушуп бүдүп таңдым
Кана кандар өлүшү
Кандай менин алтын кашат
Эң кымбат бул сөзүм
Менен аралыдан кайтканам
— Ана күтүп жеп жан
Алыскыдан келдиң
Ачуусунан салдың
Ал тең орунтуч даярдап
Аны жандыш балам
Айтып ле бадырда
Улуу-кичүү карында
Карашын душман тоо ичи
Бек болуңуз кеп билет
Калың кагаман каякта
Эл болуңуз кеп билет.
Майдалаш кан тоо ичи
Тең болуңуз кеп билет
Калың кагаман каякта
Тоо болуңуз кеп билет
Муну кандай калабыз
Кайт шашка коёбуз
Алып жан муну өлтүрүп
— Алып жан тушуп өлтүрүп,
Бан котуруп бадырга
Улуу кичүү корбого
Бүрөн бари карашып
Ичинде бол сапашып
Кочурбайбай [illegible]
Жан кыргап кандай кеп
Алман бетинен ишти
Жан кыргап кандай кеп

Шибуранды сүйөмүн
Жандор алтын кандай кең
Атканатын жанабыз
Калмайын жанабыз
Ачыл болот айтканың
Айтканыңды барып
Кимди качан шайласаң
Кимди качан байласаң
Макул болуп турабыз
Айтканыңды угабыз
Ой жан канкан бүктөнүп
Жеке бейлеп турасың
Өзүңө келген шүүдүн
Өзүң менен кыласың
Кеч болдор келиптир
Дүйнөдөн бүдүнсүз
Дааналап жаалап балдарды
Жандан тууп жан кылсаң
Жетүү башпай балдарды
Жем тууп жан калсаң
Айтканыңды баарыңа
Кабар болуп турабыз
Армандастың балбандар
Макул болсоң макулу жан
Мүнү да пайда кылабыз
Ачыл Ачыз жан болсо
Айдынды шүүлкө дуз болсо
Кара сууда кайгаң
Ой балаң Алмайың
Жан болбосо жайгаң
Кайдыма бу тийсең
Кайсыңан бөлүп кеттиң.

32

Итаға Аяубандың көзүлүмі
Кір кіспеді
Ол оның Аяубан
Аятын сөзуі там болды.
Хан Эсіп хан өлгеннен
Қалағаны хан болды
Аятын сөзуі дұрыдан
Аяуда жүгірдің
— Әр қоздыбай балаңа
Ғет бұзықтың шаңрағы
Атасынан оңдыңа
Хан қылмақ ұйқыда
Алмамбетіңе бағалы
Сұрағы ілмін шабағын
Сұрандықтың тұзғыны
Ғұзі көздің қоңқыны
Бұзықтың бір тоқ бұрқыны
Ал хедің бұрқан қаны бар
Пегедіктің бағалы
Пісіп тұрып жатқыр
Алмамбетті тоқ
Ішіп ішкен шығыны
Аядай шаңдай кем болса
Аңда тұрып бұрқан хан
Оң бабан шау ден
Малаң тұсқа құрқаған
Қоқұсқан кем ғылаң
Қаңғырасын балаңа
Хан бұрқанды оңдың
Там ас сұрамақ балаңа
— Қиялдаған кем болса
Қоғайдың ғып жаңабың

32

Дегуури иоҳ кибиабаҕ
Дэн оҥоҕотун тэҥхэн
Айтах сэҕэ бутуҕа
Кандаҕ ыллыы айҕаҥым
Хандар оҕуҕ баҕыгэр
Бүт оҕу ыох
оҕу турбат сэҕ ыох
Сэҕэ турбат кэҕ ыох
Элиэдэ герди ыллаҕдэн
бүрдэ сайбы ыҥгат
Сэтэ ыэдэй айбадаҕым
Маҕан бэлэх бүт кэбил
Хрэтэҥ баҕдар иэлиэдэ
Мин айтабын бүт иэҕэ
Ар ыллыҥын ар таҥна
Ар ыахтэ ыэдэй нарат
Ол иэдэрэ иэҥ кылар
Хан тэҥхэн оҥоҥун
Хр кэҕэрбаҕ баҕабын
Аны ыаҥан турбаҕабы
Кэҕэлиэд ыарахан
баҕдарбын гэҕэрэ айбадаҕ
Түүн түүн таҥна нараҥы
Дэн оҥоҕотун ол айтах
Хэ иэдэрэ иэҥ ыллыҥа
Маҕан бэлэх айтах хан
Хэдэн бэҕэр айбаҕа
Ыма ыэҥэҥэн дүҥҥэбэр
Бүтэ кэлэн баҕабын
Дэн оҥоҕотун тэҥхэн
сэҕэ айтах ыокуҥун

Бата кылып барчы
Улуу-кичүү карчы
Тиси ортосу болгондо
Тиги кылаачы оолгуда
Чанды бадыра тарайтып
Эртең мисе келгиче
Ырчы жүрүп
Не дубурап турчыча
Тобу бүгүн кашыма
кончулуктуп башыма
жаңа китеп жалпылдап
Калмак көчөр калпылдап
Кара дебеп таш дебеп
Кайып дебеп таш дебеп
бадыра көчөр салпылдап
барып авоор болгуча
бай-кедейи торгоюп
барып жаман көрбөгүн
тилектешип дорбоюп 1)
— Деп ойлоптон тен бап
Ачып сөзүн поэтуп
Чанды бадыр болгуча
Бүрдөп кетип барады
Ак ардыча болбоду
Таш агарып барады
Тоо сарғарып бүдүшүп
Дарова жылдыз көрүнүп
жерге тарып төгүлүп
Суусун уну сиңгендей
Көркүн сактап турганы
жерге тарып кеткенде

1) жасоо

Хан деп хан сапырып
Калмак барып болду деп
Калка сурак кылуу
Таяка барып болду деп
Тегеп деп чыкпы кез
Кез кыйыкка алды деп
Жарыкдатып алып кел
Тез кыйыкка алды деп
Алтын ордо гоп болуп
Жеке сизде корунуп
Ыныкдай болгон ыпкадар
Мучесуде болунуп
Зоп кыйын калдакы
Болоп кыйын калдакы
Жаны бежип кап жуктуп
Аттуу шиу немедей
Келе жатып калдакы
Жедей болгон кушуктар
Конуроста калкылдап
Жалгашып жаа тартып
Кол жагында дорголор
Келе жатып жарсылдап
Кетип ов дарбаза
Жашып сушуп ачылып
Турган жатып
Жабылып салып бул ыбат
Хомалап алып алышып
Хопуратып дорболор
Кошо бере барышып
Таяк жашып кыйыкка
Жоро жашып сапырып

Мына отыздо Асенхан
Әлдин барып карала
Келген жеп пыбарап
Баевп турап кыбырап
Пакка менен отырып
Кемсен деди балдарды
Жүр тур деди балдарды
Аттанып авар пана деп
Жалвидаган жандарды
Әр Коңдыбай Кансыдо
Сурағ ылып сұрұп
Сұлаңдап тұрұпа
Алаңа бітіп барсан де
Бұтұрұп жүр жаңпан
Пұсұлы баар таныпан
Пара пара пыпады
Сұраңдыпе пенетін
Мына Немаздан шын отыр
Уан Асенхан ин аевп
Асенхандын пұрұпа
Жапотып балам дин аевп
Алаңдап отыздо
Жал сұрұпе карады
Ала көзді карала
Кок далба кепін далпыдан
Кок кепік бұтта шалыдан
Жоо жаравп сальтыр
Жарлаңп аевтыр
Бәрі таңып сальпап
Атка менен аевтыр
Тобосында тарт гап
Тике турып калтыр

Имерилин канына
Кайтып келди Алмамбет.
Ачелинчу сөздөрдү
Айтып келди Алмамбет
Мен барамын жерине
Сүрөндүктөн жине
Айтып коюгун абаке
Тоо бүркөндөй бегине
Оюм менен болсун де
Көлдөгүдөй көлөкө де
Оюм менен болбосо
Көл дегенин көлбөсө
Коргошунун көзүнө
Кызыл калам өзүнө
Мине Турган Ырым на
Ант сурабайм бүркөндөн
Кыс турган үстүнө
Кыз сурабайм бүркөндөн
Маңдайлашып тоо чыгып
Көл сурабайм бүркөндөн
Бала турган жолчо
Жол сурабайм бүркөндөн
Ачыл кылып көрүнүп
Ачелинчи салалып
Мен абадан жалгыз баламын
Ант Көлдөн кечпе бб
Айтып мына таксыр жан
Жалгыздын таза сүйүүсү
Сарылып таңга сыйбасы
Коюгун мына таксыр жан
Жабайлашып тоо таштан
Оюп мына таксыр жан

Кой тиес деп кеттим
Сүрөндөштүн тегин
Неге кудай пенделин
Кашка сууну бөлүп
Рааба болуу деп жан
Алмаздын алтын кебеге
Бир алмалбас ыя тартып
Жолдо кетип барабат
Калыңдаган найзаңа
Корголоп кетип барабат.
Калың колда кылычын
Алтын белде сайынып
Калыңдаган найзаңа
Коргоп кетип барабат
Эй алмалбас сулатып
Кендирдей бели гогуп
Бөстөгөн кашы оголуп
Коора гаштап кара көз
Ушкуру кемин когуп
Белес белес белдерден
Мелтиреген төөдөрдөн
Ардыңдагы бөз торго
Алып кетип барабат
Сүрөндөштүн падышын
Бир алмалбас сулатып
Кашын кетип барабат
Куу туш көбүлөгөн
Камыш уятсыз калың дуз
Аттын оюн гогулган
Сүрөндөштүн падышын
Сөзсөнүп барда алмалбас

Кафанын кулагы
кырдагы барда алмайбы
Хан бурканды капыша
Хандын кара ташка
шыпын барды алмайбы
Эки колун бармында
бугулуп барды алмайбы
Салам айтып бурканга
жугунуп барды алмайбы
Хан бурхан менен айтышып
Жылдашып этегинен
Сурагы бы ден бул жакка
Хан келип шайлады
Гебе бжитпи толтырып
Бери кафар айдады
Хан айтпусу болуп
Алдыңда кезикпей калыпсы
Ханже бурхан хандыгы
кабылатпыда турамын
Салам айтып алмайбы
Айтып сөзүн бүтүрүп
Ташке кирип отурып
бурканды кенеп ачуу
Хан келип бешүүдө
бул ишке кыпсаңыз
Ичи капкан бжитпи
Алмайбы калың шокбаки
Сүрөтүнүн тушунда
чыкпай бала шок бжи
Ачпак калып бул кезде
бжитпи капы кетпейбы

31

Бибэ бала тоқ бепш
сепе кальш бергидеп
Кайғысыпп дунъдэп
Ачуу кепш жунъдэп
Эрдп башы ыңбырап
Кеңбырадэ бүлжидэп
Ачуу кепеп арам
тепе кэрэп баланъ
Ағдаңъ бүлэ мепмиң дэп
Ачыс жердэп кепдиң дэп
Сураңғылап шыңъдэп
баламп сага бердим дэп

— Ағалапбыз алып сураңъ,
Ж бэу адам бепе албаңъ
Сураң кепген убақъп
Жаман пашып барыңа
Дүң кепу қорыңа
Ж ғыдайдаң барамаңъ
Ағалапбыпп қарыңа
Эр Ағалапп күлэңъп
Қайғыпыпп ұлғаңъп
Ағе ңоқбаң мал тапыр
бүгүп бэбэдеп ңоқпадэ
Ол убақыға бір ақыл
жепе ақып кепмедэ
Бепе убақыға бер қабақ
Жаман кальш алып дэп
Бэ ачыдэ өлбөңъ
Пламаңа салдың дэп
Қабарып капу бэжидеп
Қарыңа қалдың дэп

Кана менен бактерим
бирдей ташпак терегим
Сүрөндүктүн кой жүктүү
Аябын коюп берегим
Ешек бастында калканбан
жалгыз келдим дебегим
Сүрөндүктүн жүгүнүн
мыктысы болуп бекиштим
Кошкон шишк гана деп
Ибан тонса кектешим
Аркаң мындай өтөгүн
Ар түрдүү шыпа салдыңмы
Ал бүгүн сүйлөшүп
кубурөшүп калдыңмы
— бүгө кандай кудай урган нишан
Кабар жактан келди бе
Токалуудан мал коюбу
Ташкер таңкан мал коюбу
жеңилтаяк тургур
Сүрөндүкке те коюбу
кыбратабы тургур
Кагаз көкөй кат жазып
Кошта чөпчү алтжазып
Кабарчыга кой алтып
Үчүнчү кылган кагазды
Жак келгин деп жиберип
Келүүгө бергин деп алтып
Жан келгин өтөгүн
Доочу баарын жыйбаган
Эр сүйүүнү баш болуп
Өз кесиң тыйбаган

31

Адам ёздан тура албайт
Катты бала ойлайт
Ортендикте те калбайт
Кунуп ишпеп капалы
Ите чечен эрендер
Сөзда чечен бүтендер
Эл ичинде окшоду
Ханга папын мыктоду
Макул калып тиешп
Ханда ёздөй акыкаган
Шайлаганын капчаган
Тонтолбостон бай папын
Ханга шерк тиешп
Жолго коптп бапуши
Индустаны курошу
Жорго ойтун корупу
Аттап оёуп ёойгулап
Калпы уёуна калпы урп
Курош аты ойгулап
Тауга маал болошу
Арап жеп тиешп
Тауга маал болошу
Кошурбайдын кашыма
Эр кошурбай зор эжеп
Өжетпеп ойлеп ёп эжеп
Бөрендердеп бүп эжеп
Кыарлапып кулошп
Капапанып сүйлеп
Ниса ленина адамдар
Кошуп ийбу неме эжеп
Ёп гопп дүнёеп

31

мурутшар бединдеи
бетке салам бде албат
бевиседеди дилеи
баатырга салам тузатбын
бара алдады дилеи
эр кузубат сом кара
алдында ата ал кара
жандат салат журуптур
кессиретту нек кара
гитеи кеши ордодон
кабар алып токтодо
ошонда кет ужту
дилиптеи дорбодон
Салам айтып дорбо
Айтып дубат салайда
Алыстан келеи жен деи
кореттуу деи адамда
Ачедат болсо кешеи деи
эр кузубат гоз кайга
деи партт .кораида
Элеи барда гитеида
бар тивеси бузулуп
бар тивеси кетуцуп
корккопулап калгадан
Кара жандан туцуцуп
Калтап партап калгада
Адам сурап калтырап
Кеи айта айбат деликпе
Адам сыпап бал дырап
деи дар деи
деликпе коз жалдырап

31

Канша қала алған соң,
Қалмағына қалдырған
Контайшыға баладырған
Әкесінен кем ұлұғ
Әл бұйрұқ деп ұлұғ
Қабарғадан кем ұлұғ
Қалқ бұйрұқ деп ұлұғ
Қабарғы тұйқұн кем алтын
Қалқ кіндік деп алтын
Әкем байқұш кем алтын
Әл биіктік деп алтын
Әкем сөзін бұлғұрұп
Әр жұзұрғай ғоң қарға
Жерге қарап шұқұрұп
Әкесі өлген қалтқан деп
Әсем қанды көзұрғай
Әрпең кемеп алтын деп
Әсіл алған бұрын деп
Аймұна қабақ сөлкем деп
Ұшқұн жұрдың толтырып
Қалтқа кетпей әкесі
Әр жұзұрғай кемеп деп
Алтын кетпей әкесі
Әр көзұрғай ғоң қалқа
Ағзына көлдің сағындым
Алтын тілде алдап әкем
Ағзыма бұрды әкем
Алмастай кетпей қалтқа алып
Қабағына бұрды әкем

Кабарлан дин кантын ди
Корғонуды бадыст
Тонлай гагнаб айтын ди
Кабарғын тонотуш
Ар коғурбаб ғоғ калға
Бажиндеш Сур Калға
Эсен канға дыб алыш
Дин перлюк бағудин
Кағабды алын шағуш
Кантын салын коғуш
Коғбай бойон ғоғ дурбу
Бобду салын сыбғуш
Огогорду аенат
Коптуғу ғоло тонғ ғаб
Ар ғоғурбаб Калғанат
Ғоға ыпғу ғоғу
Кох ылаалы ноғу
Коптуғ ғоло-ғынғын пев
Ғоғ ойноғу ыштынын
Ар ғоғурбаб ғоғ калға
Аяк башы аб габын
Бараудя ғоғо алда дин
Бастурын тонон кадя дин
Ғуноғу тох Калба алын
Кынь бялы бабланын
Колғо ғоңда ыпғуран
Аб балға бинде шыпғурат
Ар ғоғурбаб ғоғ калға
Кардалат ағуғоңуш
Калалалат ойбеңуш
Ғынбаб алтындар

Шуро шуде шаркидан
Кездиб болган шеригидан
Конуротга колкалдан
Кабабалар кабал тур
Аскага тиктит шаркалдан
Кал гатыер шаман калди
Ар кокурбак гоз калга
Боеповдын гыкты калды
Барлык бир ойлад
Эсен кандай хальма
Ярим кеидн бир шу
Бирдаига дилы
Ходжакка невкара
Бурун шерде болуди
Арыр шерде коруди
Кай эсенхан белше
Кабалдан кеп шаман кез
Кафлашып гоз калга
Кучуд кеп шаман кез
Кабар калда ойлад
Ишитип дорбо
Эсенхандан шаганын
Кер албадын ордого
Дурыгерге кеп алып
Канша барын дин алып
Гиб бб шидин ебтеп
Кобыла шана ашпеп
Ар кокурбак кеди де
Кеп кабар буди де
Ар кокурбак кеп албас
Падышага кеп барып
Шасып шаман дин алып

Анда дорго келгени
Ибраһимга сөйлөдү
Этек тегин тилдеди
Өйдө карап көтөрүп
Жанга барып кел дейт
Айланайын Зор жанын
Өзүнчүлүк билеги бар жанын
Кемеч кылуу толкуттан
Кебелбес жүрөк коркуттан
Баспак келуу толкуттан
Бурбак жүрөк коркуттан
Бир көрүнүш дей келди
Ага көрүнүш дей келди
Бир аёолоо өйдө
Кел жашым дейт сиз менен
Бир ачуум жок
Ыраазычылык дейт сиз менен
Кереге кандай болот деп
Ойлосо. Сурап турабыз
Айланайын Зор жанын
Ар түрдүү өйдө
Керек деп келип алып
Ойлосо сурап турабыз
— Анда деп кан өйдө
Бак көтөрө салып жүр
Өйдө бою калып жүр
Ачка менен кел биле
Келбейт эле көрүнөөк
Чайда чүйдө чабарда
Берилбей эле калуучу
Ар карагы тирү болуп

Ах да Кандай шум болду
Кеке кеш бешимде
Куи кардага пуи болду
Кимге келеш кенибиз
Беде карап жибергин
Кебек дуо калалык
Аулигаспин болбоду
Керген дорго кайтты ани
Анке гвгап канып ал
Бактан кеси алды ани
Руксатсыз ушамда
Кодурбай жиго салда ани
Эсен жандан айрыла —
Тадаем шиен болды ани.

Бек кашга кеп айтпас
Сыр жерлетпай жоготпас
Кабар жатуе деп айтпас,
Балга кешеп барабыз
Баскетпе салалык
Деди бабам кайтпалык
Кетпе-кетпе айлалык
Так кашуда тай кайбай
Ылыр-тамам жайлалык
Ай-убакка бир ойуз берем ку
Берем куну болуптур
Бем убакка берзам
Бакам куну болуптур.
Бакпагуну к бурдуп
Кетпе-бала кудуп

Эгечулук оўлошуў
Эдеми мекеда жашашуў,
Кабар салиш жакшыка
Келиши мекеда жокошуў,
Мынакей келеи кабарды
Бүкиштүүр элеш заманы
Оў жүректи жоўрукуў
Кечечер болоў аманы
Мен де жанадым балаам
Ле де жанадым балаам
Ораи жаям куш журоп
Балаам ишим жарыкы
Ажалсаў созуноў
Айтайын деп ишим келдим
Укташып ал мекеи
Кайтайын деп ишим келдим
Келдер берат жок калат
Каждан кабар жок ачат
Мен баргында будуларбы
Жок будандай болуларбы
Мандай мандым бетешим
Балак тыгып петесим
Ак жолдай ачылам
Шамдай болуп ачылам
Ле де ачар Бежиндеи
Кудада мекедай жок болам.
Жалгыз ачасы ойболам
Жүрде жи болбоюм.
Алты ачар тоў Бежим
Кабарым ашып турушам.

30

Оқуп жүргөн кезимде
Жеңишке Алмамбет
Ой жүк күйү үрөгүм
Жеңген өзөк Бизарга
Өзү жарк кашкага
Азизахуни Алмамбет
Кайбелге жандан башкага
Сөзөндөгөн өзөгүм
Бир өзү тоюп өлө
Күнүз жүрөк ичи бардай
Кайгырып ууру ичи өлөрдөй.
Сөзөгөнөөшүп кетүшүп
Жакайлоодо бүтүшүп
Болуп бекем байланышып
Бөлөшүшөт жүрө өлөрдөй
Жүз ичи өлөм, өлөт
Жеңгекеңди жини келет
Кара кагуу жалаңаяк
Жеңеңди жини келет
Сур жүйүкке барып дер
Жолдошуңа бир кетти
Жан кечирип кайбелет дер
Коштукто бир кетти
Жалаң аяк бөз жерге
Жүз хоңдоңдун биринчи
Кар жандан Алмамбет
Күйүп-сөнүп бөлөчү

Кааран келуу оозунуу
Кайраты бар болсун
Жаш кезиңен арыңан
Либаты бар болсун
Аягындан Алмамбет
Алмамбет деген мынча ушу.
Дет оюндо Кожурбай
Ачык оозун бүтүрдү
Зор Кожурбай ойлонуп
Оодо болуп жолдошуп
Жаш Эсен хан кел айтат
Кох ушундай дел айтат.
Каарн келуу балаңа
Кайраты бар арыңа
Сүр жүктөн жалуу хан
Этибүз келбэр алып.
Сүр жүктөн алыкын
Аяк-башын жөнөтөт кел.
Сатып болбо балакан
Келгенде ушуп токтон кел.
Сатып кашат кел ачка
Жүдөй ичиндай дел айтса
Жыгай ой кардын ашып кел
Кайдасэ башын кашып кел.
Кара көзүн ачып кел
Карыган ачып сөлөп кел
Бэрсэ кел балам бэрсэ кел
Бэрсэ келбэр алып
Бектектин кайдуруп

29

Өзүн кабагын тыштабын
Өлүүдү жолго баштабын
Деп ойлочун Эсен хан
Чыгышатын берди эми
Ер Көкүрөй жүрөгүнүн
Ведмедей кыла
Ер алкандай бүрөгүнүн
Жүз жыш кошун кошту алып
Отуз кыш башка ойлоп
Ер Көкүрөй сөз баштап
Жоокер кандуу аттанып,
Сур эжелүү жумгуна
Күүгө жолго салды эми
Шумдуу жолдо келе жатып
Күндөп-түндөп жол жүрүп
Бир деке күндө барды эми.
Сур ат күрөң Көкүрөй
Сур эжелүү чегиши
Ер Алманбет кок жолдо
Кара чакты бегиши.
Алманбет кайра бегишип
Ачыгыраак салды эми.
Ер Көкүрөй сөз баштап
Көрүнөй айтып калды.
Сен бир жерге тагыш
Бекер жүрө жоокерде
Кубун турган кызын орб
Жолугушуя заманда
Жетсе күнү ле калды

Котогам халыц ем галды
Семи хыгам иниие
Жер сокпидот термалды
Жаныдабай каарыца
Кыганыидым баарыма
Эягогумда жыйнамгам
Элдин баары иймамгам
Дрикбей варып жигим дет
Бубруи хыгды Эеси хам
Семи бы элиие дегениц
Ииват бокту жегениц
Сыр элдикпи хотжеурди
Жыргаиы кагеи жениц
Халыц хамак, кыпгега
Жыргаиы кагеи жениц
Кыз тарып бетпиет, ~~туганы~~
Бурганы кагеи Жениц
Хам Эеси хам жет аитты
Жарсеи хандра дет аитты
Хам аитпиига жанбоогу
Жаныц жеты оногу
Жаныц жеты хорогу
Жаныц судай гогулаб
Жабаргац бурдеи согулаб
Жаныц камастар
Жаиы сога жарулаб
Аитпиимади ушп ал
Жаит иеии тилиди ал
Хам жеберди иеи кадиле
Аитпиый дет ар жеты

30

Айтай канчы сөзүмө
Жүрөгүмдө бар жылы.
Ырчыларга түркөмбө
Өзүндөй өзү сүйлөмбө
Элдин баарын билгенет
Мындай жаман ууробо
Баары кесе канбыдым
Канчалыктай козунор
Кармалып алып калгенге
Сайдурбайбы өзүнүн
Миндеп кийин бүрүшти
Кылбай жоргун шашып
Кызматында турупгур
Ой жок кез келгизек
Эр Конурбай чон кара
Айтып сөздү бүтүрдү.
Баарлашып калмак чыр
Кетпеген болду камынып
Эр Алмамбет кок жолуп
Айтпей он болду самынып
Жогошту Алмамбет
Бүтүндүгүн тапшыр солунсунет
Ыдаа түгүл ыңгыр айтып
Ой жок калкан баатырды
Мен кичине бала дейт
Өлгөн бала кебимди
Он жок калкан баатырды
Кудай менен алмамбет
Сүрөндүктан жыгылып
Сүрөө кылып баарын дейт
Айтпадан сени жыгыпсе
Кайтып алып келгин деп

Кабрага келса болора
Ээгин ичер берип ал
Өлгөндө бетерди
Бергенде рахмат
Эр кулдап жүз калча
Сенин кетпеге рахмат
Мына биз калабыз
Кабра таштап бөлжөгө
Кабрагалып барабыз
Суранып ким келдиңер
Сурап таанып сөз обуз
Ачка менен иштеме
Аяма турган иштеме
Менин кылган иштерим
Өзү турган тушта
Аманда келе Калыңыз
Калыңда алып барабыз
Керек болсо Сурендик
Өлүктү бөлбөй алыңыз
Сурабалым Сурагын
Мында арам турамын
Өлөжи канкай бөлгөнө
Кете турган убагым
Кабарлашы Кулойбо
Капалашы Өлөлөйбо
Калың жоюу бүтүп
Капалашып калгысыз
Өлүктү берип бетиңе
Кабыка жапа четиңе
Эр Аламбек кулоңуз
Капалашы Өлөңүз

31

Ай таас өрөө
Сүрдүүлүү сыдаң
Эки оюлуштуу алакан
Капалаган күлөөгө
Ачуусу келип сүйлөдү
Ок эки капкак бөлүнүп
Калың капкак көтөрүлүп
Сүйлөп турган жигиттин
Аң көйнөгү имерип
Кыбатын сени алгырсе
Ачыгынуу сөздөрүү
Асыл турган уулдан
Ардылдап тамтыдан
Кайра турган уулдан
Ажалың келсе өлөрсүң
Азабын келсе көрөрсүң
Өрүүдө болуп бүрүлгөндөн
Мунарыктан ургандан
Өлүүдөгү гөө бөлүнүп
Көк сүйлөгөнөт кыйкырып
Сүйлөгү гөө бөлүнүп
Төрүндө пиро сабы бар
Кан гөгүүдө уулу керек
Төбүдө турган калың бар
Калпа кишик жакшы
Кайыгатын бүркөгөн
Келбетинде кийгиткен
Мына мындай деп айткан
Сөөгүндөгү өлүү бар
Өлүүдөн мындай бүлүү бар
Кара келсе калмакпын
Кайдыгын кыйып өлүү бар

32

Жайдуит көбөн тоңубар
Көлөө тунат тигидэ
Сиэ өлүөхтөн тоңубар
Элиидин уиун аатыгар
Элиидин уиун кэлиэ
Ар кэлиэдэн бар кэлэн
Өбөтөбиэн аатыгар кэлиэ
Маары кэтиэ кэлэхтэн
Жамандыгы көрүлээ
Жаһыгар сэлэһэ дэгиттэ
Алтыс күлэх ат оҕо
Аһаан сэлэһ дэгиттэ
Кайгыгыттыиҥ тоңубар
Кайгыгар ыалдьах кэлэбар
Өдүөлүү бэйиэлэри
Бэйиэ кэтээн не көлэх
Дьиэбэтиҥ кэм кэлэн
Кэйэн көтөсөн не көлэх
Ыллыа оҕолоргун дьүөгэ
Аатын сөбүлүү дьүүлдэн
Ачыгыс кэлэн күүлдэн
Кэрэ кэлэн аатыгар
Кайгыгыттан дэ Кайгаа
Ачыгыс кэлэн күүлдэн
Аһаҕастаан дэ кайгаа
Кэлэ шэнэ пиэкэбэр
Кэбиһэ тобоҕо көрүтэхтэн
Ар көҥүлбэт кайгаа
Аһаҕастаан күүлдэн
Ачыгыс кэлэн сүбэлээн
Өрүтэтэ кэбэ кэлгэтэн

Кайда карман жолдорот
Шамдайман ганыбыт
Сайгудат камыбыт
Болда гидон балуч
Болоғ болуп корукпур
Кайы ичке алыпбур
Кайрайғ ганы кайыпбур
Бит алдырса калмайын
Буе турган болупбур
Теке ганы калмайы
Келса турган болупбур
Итом мегсе куи лутса
Ит бокса кобойт кара мур
Калан да болса калмайбыт
Кара кайгу курбайбы
Кил корупбур шамдагы
Дем ольтпин Ардаиз
Ачуу келип кунулдун
Корурбайбы адыбу.

Ар Корурбай гоу кайа
Дил келип шадыма
Эсиңгидат Жолыпе
Уайга келип Кил айбы
Мына шамдай ушайбы
Айланайын бор ханым
Бэтсиңдегэ гоу ханым
Сен ойбудум ичи барды
Сүрендиктин ачуулуу
Ачда турган балаңыз
Калган ичи кадайыз
Сүрендиктин ичи турбуу
Ушундей калыпбуу

37

Бәрин көбөөк көрүнөгү
Мандайлашып кең алгам
Ачадан көлөө дүйнөсү
Менен көздөп бөлүшүп
Сайгашып кетип кеңирек
Үчүнчү сөздү баарыбыз
Жалгап кой-баштап
Кайрып жүрөт сөзүнү
Кайсыдан сурап тажатып
Калктыбыз бала-чакпыз
Сайгыдуу сөз кашкын
Эр көкүрөк гөй калчы
Көбөйтүшүп чабыңдап
Коргошуп баарыбыз
Тажатып чачып айтканда
Маселе ошол бул жөн
Кыйын шарап чабыңдап
Өрөөн көлө Гүлдүрбөк
Оолжуган бул бөлүгөн
Ой төрөбү чачып жүн
Өтпөс бала шаян жүн
Бир куш тушун өткөнүн
Бир кашка сөздү баштадың
Эр көкүрөк калчаң
Үчүн болду жалгап
— Баатыр гөлөө Эр бөлөө
Жеңилгенбиз тең балаң
Бөжөкөдө бичен ооз балаң
Өрөөн көлө Гүлдүрбөк
Бөжөкөдө сурап ооз балаң
Көкүрөктө бар бар болуп

Алмалыбеты соёсуз
Тик ковуш оёсуз
— Аттан орудун даанан
Азиз таңдын балам
Алмалын кулдонуп
Ачуусу келип сүйлөнүп
Ансайт можун эр болсун
Алмалыбеты согуп ал
Жин ковуш оюп ал
Керек болсо Гулдурбан
Келип менен алышпа
Мен да таңдын балам
Сен да таңдын балам
Жарышып калып турбуз
Сүйгөнүмүз кайда
Жоон терек таманда
Ите жатат таманда
Кайда турсуз балдарым
Канаатын сайрап
Оңуңа келип оңуңа
Сулуу кыз таң калды
Алмалыбеты кетүүдө
Аскар баступ аттыканда
Мен бекер сүйүп балам
Сени кетирип алмалыбеты
Кайда кетип калдың
Кечке кеч кечинде
Кудай кеч бермеде
Келгин жин алмалыбеты
Ордуңа отурт таң калды
Кайтып жин алмалыбеты
Алмалыңды коюшуп

Балам жеп Алмамбет
Алда ешен кеп жиге
Алдаймын десе мұнсын
Алдарып сізбу бұл жіс
Көзімен дәп көрмеді
Баламен дәп көрмеді
Орда салып мен ғидай
Кайғыдан дәп қорқады
Аңғалдардай ғапыпсың
Алдап кетіп қалыпсың
Алдым тәуір барбасаң
Ақыр болсаң жарыпсың
Ақылдасып кәлбасаң
Ғалымдың ала ғаз болып
Көзім ала кан болып
Қарап тұрар қалғанбар
Қалғанында тағы қалып
Мылтық ақып мұнешсе
Балбандың ешкім пәлшсе
Берік жеп берік ал
Кәп жіктібер мені ал
Бересіңбе бәлшіңді
Өсіп болып тұрасың
Қалпақ мені кетпейді
Қанға бұлып тұрасың
Қоңсыңда бар бітсе
Көбіңнан сәлем ұлағым
Алмамбетпен баланың
Ақыр сабын ықтасын
Мені ақтап Әлмен қан
Әр қағаздан, бір қағаз

Аптот пурон далаб кеп
Коцецуда бар бўлса
Коницу сувса тинчидек
Кана бало ар кагап
Ялмалбетни кубдум дей
Ушу кабы аганда
Каб табан кишя бордада
Кагап бизе кимесиз
Кабролеш жоп будесиз
Ар кагандап бу кагап
Барлашуда кдуецу
Аптов шадр бодкендек
Карадашуда Коранцу
Деп кагап кепий дей
Ётёп сибди табалы
Кельецуз капалап
Дей опоптти Гулдурбап
Кайсы аптп тжъбуп
Кор сопутпур алмадда
Бузуда опптуп
— Одпопдап кпда Гулдурбап
Мпдап шуц ойлацп
Аб аптп кпчи апнабп
Ялмалбетке кап жап
Каб жабанда бапб жабп
Ялмалбетке кеп аптап
Кпеапбди дей аптап
Азабп тапдаб кагапец
Бдесипбди дей аптап
Ашца кпеп кагапа
Педесипди дей аптаб

Жалга келсе ар кыш
Ауыл қалай ыңғай қыш
Мен өзімді өлтіруі
Қайта алғабымын толғауы
Ылғи сізге барсам деп
Барып қабар салсам деп
Әзіл қандай болар
Кіндік ағарып қош болар
Азаматтың бірі мен
Отыз үшке келдім деп
Қоғамнан сүйем деп
Үйлі-балы қыш пен
Және сені өлтірсем
Өлтіргідей ғып қалса
Ақыры түбі болғасын
Кімдің мұрда қамшысы
Қағылғасы бар болар
Ықыласыңды сен менде
Аңғарғаны алғасың
Аңдап мұрда барғасың
Ұшу қиын бағыт ақтық
Алмалыбақ сөзі деп
Жүз қойып әйт деп
Ормекке қолы Гүлдүрбен
Мұны тексер қолың қойып деп
Өлтіп қоюы және
Қандай болып ұшып кеп
Сүрегіңдегі тұрғыда
Кешке берер кезінде
Ой жүз қашқан бұлтында
Ақпадың беле әрекет

Коңулүңдө бар кеп
Кабарлык бир күн барам деп
Пайдалык сөз алам деп
Пайдасыз кепке капалба
Пайгамбар салам деп
Калмагөзүм журту көңүл
Малмын колун пайпайлап
Ар коңурбак көз капка
Кеңке колдон жеп пайлап
Бачымыраак кемпирлер
Мага кабар бүтүрүп
Жогодубу там такыр
Кептеруде алдакан кебиңер
Ар коңурбак баатырга
Арегишкен ар пайдак
Мандайлашкан сурулуп
Ал төш обо кеп пайдак
Кабарлык кабар кыпчыл
Кайдай болот мүнүзүң
Кабарбак бар ар бөлөк
Кабарбак көздөп гигиңер
Кабардакпа күүлөшүп
Көрдүк колка көз капка
Ылайык деп байланып
Зордук колка көз капка
Аңдап кара өңдүңүз
Акыркы кедүүңүз
Үлүгү менен алтын колдо
Кабарлардан кайт бүрүш
Кайт бүрүнүп байт бүрүш
Коңурбак Колбой көрдөнө

Кантекеде карап кездейсоқ
Жердің шеті көрінеді
Кездейсоқ алдайтын мекендейтін
Қанаты жоқ бір құс
Қатарламалы ән тұрған
Қаздарғанның Алламбергі
Ағарламалы ән тұрған
Үлкен бұйсұп алтқанның
Үлгерменің қалтқанның
Мен бір бұлтқа сен құрғақ
Көлбеуінде ойлау
Қара қатқа қалмақтар
Не сұйғанға қолғабу
Ақтап сөзді тоқтаған
Аламбергей балаң
Аспан зәйбі ойлаған.
Әсіреде жоқ жүйке
Үзеңкіні көбейткен
Табылған өлген тәжірибе
Қадіреседі бәсеңдеткен
Қиғылықты қатарға
Қалмақ болды Предурбан
Аламбергі ешкім құрбан
Ауғанда сөз таған
Бұлмақ болды Предурбан
Жер балаң жер сөз
Баға балаң, бәрі де
Сағыш тәуелсіз болды ғо
Жер бірдің құлдығы
Жарыс тәуелсіз болды ғо
Жер бірдің балаңдағы
Қабығы тығырық болғаң

32

— Кайы алып алган сөз
Кадырлуу жол тиш
Ачуу анда сүйлөшүп
Бара жатып. Кулөшүп
Эр кездүрбөй чоң кылга
Барган бойдо жолдошун
Аздырып алар коркпосун
Эр жигитке гүлөшүп
Үйлөгөн жел бу дайы
Эр кездүрбөй эр кыяк
Толкундашып Гүлдүрбөй
Жер сокпуйдан тердикче
Чоң кылга сөз бөлөсү
Жел козуп отбосун
Бутуп бойдон калмакпын
Келип таштап кетпесин
Кадуу келсе карматып
Ал жетик алышып
Эр кездүрбөй кылга
Кең жибекче салтанат
Шектешип бөжөйдө
Жалгашпасын деген
Ойлогон кез я кудуш
Толкундашып деген
Алыш келип барбаса
Алыш таштап кетпейт
Ала турган Гүлдүрбөй
Зарыгып таштап кеткен
Мен кайтып келгенде
Чоң бөжөйдө болушуп
Жетилеп чыгышып

31

Ду-ду хандун кыына
Мисы кутоб ар шаан
Ядуун ыйа ыгыр
Инистэ кыыс дьи кэпсэ
Мин сабаны кыбыабы
В этэ книге сабыи обувку
Ар алмамаб гыналлц
Кусу тусу обогоду
Кей мех богду ядуин
Кайц кайлаи Денеи
Тайаи ыллыи бурдаду
Пашманак богду пеуртэдэи
Ободи пеуроб алмамаб
Инсиин аптканан
Марэк найдэк иуиу аан
Найланганы кэрдуб
Падыпаиэи уиидаб
Кандангаиэи иэрдуэбу
Бармак богду Алмамаб
Сурут дэги ядиаии
Курдуга сабы дэкэпи
Аиыи паапы гэиду аии
Ийи хандун иэдуи
Аэр пап кавинтыр
Азанка тулган Алмамаб
Аттаиын эйэ гитинтыр.

Ыодун кэпсэбэб, аиыи аэкэи ийи сэдиэдэх. Кэпсэ эдии тайлайдэ кэпсэбэб мисы сабыиын парадд ылаб. Бэрэбтэрэ тойодэ эйи мисы иэи аптэпэи итэб.

Алмамбет бул мектепте 17 жашта болучу. Эми он жети жолдо кайра келем деп белги бериш керек.

Жакыев Акун (Сулайман) 1901-жылы Нарын районунда туулган. Сабатсыз. Коомчул.?

Ал өзүн Манаста актап тур. Бирок андан кабарсыз. Манаста бала кезинде Тыныбеков Сарыптан (Ажандын атасы) дан, угат. Өскүрүм кезинде ушинтип устатып дорду алып келчү. Кытай кол урбакка чейин 1924-1928-жылга чейин алып барат. Ажун оке да жүз кишини коруучу экен деп айтат.

Бир жолу жатып жүрүп кечки тобо болот. Тободо кол бекитилген. Бир добуш жалаш чоо кытай кайтып Теңир курган коркоо(атурган болот. Ушул боюнча кара-суур жыгач кезинде жалаш кылыч чыгарып бала деп жиберип гарап. Көрө адамдын ортосуна отургузуп Манаста актап Кысмакка алып. Ким актаган деп жарды кастап ортодогу кичерек кара кишиге ал бала деп, ушул бала актоого отурган бизде деп гана гүрүң. Отбосо түшүп

Бунчидо да вердаган. Вун ака
бул кесьледе кьегьин ортогенчи-
ар ле. „Маиае" жикуун туликовек
бурб билет. Себтехтин баелел читех-
тин тузучунан кеси пашка гьянын-
ка гьаи хьелеб.

Вгон фабрику
Ковол оживр
Кол Уобу

Семетейден" сувнду.

Этодой бигек тоштой айгурожтэ бергин ден
Ажун хандын шаарын каман майкан
да айгурэктэн ёжкуу кебин кийип куйо
сымагам униводу.

Жеп куйо байлашпай
Элин ачуга жайлайпай,
Комо огурун кошпурбай
Кердеш пеурун айтырбай
Жерге будай сайтырбай
Ажун хандын шаарын
Бирдэ каман тайып алды дейт
Акчудун кайа чуйгуз
Ачу кебин кийди дейт
Абышкатын кымадэ
Ар тоштойду сымадэ
Ой дальса ичэ жеп
Ойбуштан чыкпай ар жеп
Айпа кайга бырбэ
Бу калчабэ ичи тийсин
Жаш конурэк тайгак пол
Тайгылбай шаштын отобуз
Байлма буура пирилип
Журуш шаштын кодобуз
Ичкин отуз ипчилдэп
Ак куйрэктэй бэлэдэп
Арбэн конон Сымэ бэ
Арпалаган ичкилтип
Кок ат башын жетиштин
Бул бэ пурун кальштыр
Ас быштэ кымадэ
Ачэ чурэк сымадэ

28

Жашы элиг ашын кетиптир
Доло пулло керектир
жашболсо карлак комбос тер жан
Кайсы кыын тепчу ф жен
Мынан отуз кыныдан
Ак кыргыздан жаналдан
Кок Орогочтун бойдо
Гоз ойдун обдун да
Эки геро туштит
кеми жатжан шумда
Кабарлады Ууш ф Сепеч
Жолдуш колдун шаарлдан
Зорлуу тойчу карылдан
Жи кэзу бородой
Эки кэздуи чучуру
Сугатчынын теп кан
Бууддайын ачкан ородой
Мунун оз дамыса кеч жи
Отбуттан чыкан ф жен
Шуши фронтд доолан бардыг
Жолду жаалан бергидей
Кабар оптту тулан ф жен.
Мунун катта кайрате
Кандай кун жен
Ууш обдун кыныдан
Гамкорчынка конду ат дитт
отуз алып от жагып
Полудук тартып от конур
Этен бир ожалы кылып жи ат
Атаан тонуп аралап
Ушси тондуп тур гуман
Так бурдун кулун "сдаюсь" жи ат

32

Ичи кӱз бӧлсун деп
Кӧб малдан семен шыпайын
Тӧлӧн кӱз бӧлсун деп
Шоорукчун ӧлӧ нӧкӧлаб
Малын чӧлӧн тӧшпӧйӧн
Пӧ Вуз ат дӱнӧ кӧдӧлӧн
Пӧгудуу бир тӧгуз
Пӧ Вуз ат дӱнӧ кӧдӧлӧн
Бӧгудуу бир тӧгуз
Атаса кӧлӧн ак ӧлӧп
Ачын бир куруу сурадым
— Анда шапелер кӱз ӧлӧн
Ӧгдон чыгып кулаңчы
Ушинке чыгып сӱйлӧңчӧ
Ой Ити тӱбүк деп кӱз
Ӧр албаган кӧкӧн кӱз
Шаһын бӧгӧн кыдырган
Ӧлӧлӧн кара ган тӧлӧн сӧгӧдӧн
Орун сайган башың бар
Абакем кӧз ак жаҥак
Ак таркандай төрөңдүү
Семен отуз бир дүү тишиң бар
Ачуу ӧлӧ сӱйӧңчӧ
Айтарына жеди же
Айтып кой бүрдү же
Мүстайып башын кармалап
Бүлөштөгөн сен канкор
Семен бир неерде бар калып
Үүлү калдың тӧгүлгӧн
Ак жоога барып конду дейт
Ӧгү менде күч деп
Кӧнүп бүгүп салып ак дейт

Кон фабратан алда ав дият
бутун сугла салда ав дият
бут фабратын алда ав дият
ах молда кун жан
жин жабаан шалда дият
Салгаан ин кар кинн
Кальц сопор кылда ле
Турчу бле гуналц
Абашин бурун ат
Абаан лишн токулат
Арга тоу чун ат
Кайгаро бокун алда ле
Бабычишн ах тоо
Кулгаро тоун алда ле
Турчу ле гуналан
бурун тоон калда ле
— Шабчир кыл гаалс
Убдун бкат кулоун
Жишке гкат сублоун
Тайлга гаа ороун
Ожун кабш тайч ачу
Тайаш терде тоо жин
Аналаш кар жин
кулса ттин кайкайын
Кубложеп шпар тыптайн
онгуда ороун
оруб ктартын тудуг дият
гылдырын чилгаро
гоулат ктартын тудуг дият
— Тудда ах тудда тоун ундун горм
Ах убдудуг ук болдум

31

Кара куруч кабылан
Калкандын чын тобунда
Кызыл куруч кабылан
Калкандын чын тобунда
Бул дилге болуш
Ак куштун ак тилин кездеп сындыру
Алтын ордо бобурлар тобунда
Бул дилге болуш
Манаевдун улуу эр Семик
Алтынсынын эрин тууган
Актайга салып жилдеген
Бир обурун терип ~~обурлар~~
Обогун калдырган
Эки энге тел торпок
Турок согон туристик
Бундурлуу калдырган
Ортон колоо салдырып
Ок илерин алдырып
Катын ашып бичүү
Катын кушту билгенде
Кара башын тебетей
Чачыкей кан далига салдырып
Атилеген коянду
Энек жигиттен болуша
Жолугуп алган кара кан
Согушуптун кырдыгы
Туман кыбос ак бетен
Падаа - шаага жан кыпты
Бодон одой кездеру
Бичубостон жан кыпты
Тагайлыгын кыпты ак дыбы

31

Пусь будущи оғыл будущ
бурунғи пәйғәмбәрләр
шәһәрләр ичә ғәлибә
ордунан тура келә ди
кебеи кәпәк кәлиб бәлиғ
кәп аятлә сала кәлиб
Сәбәлиғ канан сәрә ғәни
Сала аятлә кәбә ичә
Мынан әрә сә барсаң
бута айғыр пәрдә ах пуля
бұралып патып калуғ
Ах кә пұғлә абаңа
оғлыңа әмә алуғ
оғлыңа әмә алдырба
Ах құрғұға салдырба
ұлұғ кәлә құш салы
құш құлардан қамарең
Кәчә кәлә құш салы
Құш құлардан қамарең
бәлдірдің кәлә құш салы
Құш құлардан қамарсың
Кәчә пішім сағғында
құдұғұлған құ болды
Құдларға қоңұлы қолға
Қаңғәбәқтан қаз болды
Қаздарға қоңұлы қолға
Құдан соңы пәрң бар
жәб қалдырып ұлң бар
ұлұлы болды қолға
Бәсірға баһалы малға
оңғыда әйә салдырған
Ах шұлпар құш жұ

32

Алын натат келе жер,
Кавлел кавак бигуда
Башын тюбел бигуда
Мисала Сааты кудуу болюп
Сао жуудуз кавлюк мойок
Алып да болбо бүтпес
Ирлуң кылба куш салып
Куш кулардан пайда дибт
Калыңыстан как бигуп
Кайдарга кошуду конбёда
Кудан сонуп пуч бар
Пев кошуудаб уш бар
Алтон самар жан турсоң
Аныңда абдан багалбын
Аныңда пагалбын
Ас шумкар кушуң бер жер
Алтын аб самар жан турсын
Аныңла пагасең
Пгаб бурул аның сөзүн
Ас шумкар кушуң сөзүн
Ач шумкар кушуң бурди дибт
Ас текти аның кашка бутка
Сасулаб дибт
Кабрыңын пенеб бурди дибт
— Кудуп бүл жиңе калган
Ас жиңе калган
Чүрөтүп үчөтүп
Алалактап урлайып
Ачуз пакан кизи дибт
Кудуңан кеч тутуп бурдуда
Кодоң кайын талак шоркырап
Отоп карап тик тесе

Кулгай пердин кулсаяк
Кулбун бараяк дорборан
Кулду кулду кулдебат
Кулдуу бадам кобоят
Жал кубурду увун ат
Ганса кулуш будурул ат
Аяка дайкар ашыкка
Бул жигде келгайт
Аяка дайкар (бекее, адыр)
Кайга балаа тай будурул
Кайга бастын сибди дее
Жел тегине жел жетпет
Жемелеген тайсаа бе жетпет
Гайкайта гаш жетпет
Тайка келген тай будурул
Дай ашырбат жетти дее
Кушту кайдаа булуп алды дее
Бечуу шаман келди дее
Кулгундун шаяк шарагайы дее
- Увунга гидайбат
Айсаяпты абажа
балаа балаан кудаш
Кусуру гизге шибебет
- Кобогон бул тай кандым
Сени айдап кыркшайсам
Кырк шайсалда тай кободум
Жада кесир кербогон
Кудан кесир кермеду
Гоюсуп келгенде
Гоюн айдалда тай калдым
Ардан кесир кербогон
Кудан кесир кермеду

32

Болбоб ичкем бөлөш,
Бөздөгүн үзүп көтөш
Айтпай ичкем аракты
Кеш батып жөнөп кетти
Ыйлап
Ыйлап келип бөлөшү

- Ванька келип ак шумкар
Эки ичкем калды эле
Тоо ашкан сай калды эле
- Кеч калып эле болсо сатам
Бек таарынып калды эле
Бизге кармап ала кор
Куш капчага сала кор
Кайгаро эки бишим(үйлөнөт) кылып
Эки жетим турам болуп эле
Ак күндүн көзү чүрөгүн
Бөөртөп чыгып бөлүнө
Бөөрүнө баспи калды эле
Бөлүндөн үзүп калды эле
Көздөн кайып болгуча
Маңдап тиктеп калды эле
Көздөн кайып болгон соң
Бөлүштүн бөз добо
Бүга гана гөлөп эле
Ак күгерим тастанып
Кабыла көздөй бөлүшып
Ак очокту айкалышып
Кечеги күн болгон соң
Байка гөлөнөп көз салып
Сары ханга бара кор
Күлүндү таап бүрөп эле
Күлүнүн таап бүрөсө
Пүлдөр жүрүп алтоон эле

32

Бакат кошта бара жер
Кушуну таап бүлүнде
Кушуну таап берип дат
Кушуну таап бүлбөсө
Бүлүү керек алтын дейт
— Анда бай дон ушул бакат хан
Айтканы оңдон туш бол
Ат чарчаса чуш бол
Оз өзүндөн тургунда
Сен сөзүндөн тургунда
Калмак кашка тай тургунда
Кобоз кесек тургунда
Бүлүк алып кулуттун
Тоодой нары кандуутун
Кандуу чоюн чокпотун
Кыргыз Казак жоготуп
Бир чайкоого бүрүп ал
Эч кимге кушуп бөлбөдү
Бакат хан менен Сарт хан
Шибираанын сүйлөшүп
Шыпкандашып чуркашып
Эки мүрзөн (чабарман) жиберишип
Шаатырга кабар чаптыкы
Айдап кирип келди эле
Шаатыр жер кабар чаптыкы
Айланасынан Сарт хан
Кайып алып бөлүнүп
Кайып кушуп бөлөнүп
Сарт бакат тебелеп
Сен кушуп таап бүрөсүң

31

Жеңил өнөрдө көсөрөк
Көсөрөгө байгайбам
Семи тоногду кайдоо айдагам
Контингент конуш гаана
Кечеги күнү болгон сөз
Ак гүлөө дону түрөө эле
Бирге алып кетти бейем.

7

Мунун жабарын билип, гүлгө чогулат. Ал исписикидеги кишиге Комгорго, Семейге барат. Семейге Айгүлөнүн үйүнө. Тогонтоду сүйүп жүрөт. Тогонтоду 12 жашынан гүлгө оюнчоок.

Жумабай гүлдү 1891-жылы Совет өкмөтүнө Карашкүү Камаңга көшүгүүдө (айдоого К. Маркс колхозу, кайсы селсоу) түлгөн. Атасы өлөбөгөн. Жогорку „Семейгайдин" үйүндөгү 30 жашында Сарыкөл деги Алайкүлүк адамдан үйрөнгөн. Гүлү жайдоо күүгүмда жүрөт. Ырдап коробогон. Семейгайдин" башка, „Напомнит", „Жүрөйбөк", „Бопотай" жана башка ырлар өзөнө күркүн гитарасында жакшы-так түрлөрүн да билет.

31-32 сан